

حسین غفاری

معلم و پژوهشگر تربیت رسانه‌ای

مردم آزارهای مجازی

راهنمای اخلاقی مواجهه با آزارگری در فضای مجازی

مورد طعن و عیب جویی قرار ندهید و با القاب زشت و ناپسند یکدیگر را یاد نکنید» (سوره حجرات/ ۱۱ و ۱۲)

اگر در گذشته این آزارگری‌ها در ارتباطات حقیقی و حضوری رخ می‌داد، امروزه با پیشرفت فناوری‌های ارتباطی، دامنه انواع آزار و اذیت به خلوت‌های شخصی نیز کشیده شده است. تا جایی که سال‌هاست در محافل علمی برای توصیف انواع رفتارهای آزاردهنده، توهین‌آمیز، خشونت‌بار، ارباب، تهدید، تحقیر و تمسخر افراد با استفاده از اینترنت و تلفن همراه از عبارت «ارباب رایانه‌ای» (سایبربولینگ Cyberbullying) یا قلدری مجازی استفاده می‌شود. البته بین آزارگری در زندگی حقیقی و قلدری مجازی تفاوت‌هایی وجود دارد. آزارگری در فضای مجازی می‌تواند به صورت ناشناس اتفاق بیفتد و دامنه آن به دلیل بی‌جسمی و بی‌مکانی فضای مجازی به افراد بسیار زیادی گسترش یابد. به همین ترتیب پناه‌گاه امنی هم در فضای مجازی برای در امان ماندن از آزارگری‌های مخرب وجود ندارد.

قلدری مجازی می‌تواند به وسیله‌ی ارسال رایانه‌ی پیامک یا به اشتراک‌گذاری محتوایی نادرست و غیرواقعی در گروه‌های مجازی و شبکه‌های اجتماعی انجام شود. متأسفانه به دلیل گسترش ارتباطات مجازی و استفاده روزافزون از این فناوری‌ها، قلدری مجازی در میان جوانان و نوجوانان بخاطر شرایط

پیش از این گفتیم آداب فردی، ارتباطی و اجتماعی در کاربری رسانه‌ها را به اختصار «فن آداب» می‌نامیم و ضروری است که همه ما در حوزه‌های مرتبط با شأن و جایگاه خود، این آداب را بشناسیم و در رعایت آن بکوشیم.

در این نوبت برخی نکته‌های اخلاقی در مواجهه با انواع آزار و اذیت‌ها در ارتباطات مجازی را مرور می‌کنیم.

درباره قلدری مجازی

هر رابطه دو طرفه‌ای می‌تواند در مواقعی آزاردهنده و نامطلوب باشد. دو دوست، دو همکار و حتی دو همسر ممکن است در مواقعی از زندگی، طرف مقابل خود را با گفتار یا رفتاری ناپسند اذیت کنند. توجه به سالم بودن رابطه از جمله اخلاقی‌ترین شرایط یک ارتباط پایدار است. مکاتب اخلاقی مختلف، رویکرد مشترکی در انداز دادن نسبت به انواع آزارگری‌ها دارند. «ناسزاگویی»، «استهزا»، «غیبت»، «تهمت» و «تجسس» از جمله موارد مهم آزار و اذیت زبانی در اخلاق اسلامی است که در آیات قرآن و روایات معصومان (ع) نکوهش شده است:

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید؛ نباید گروهی از مردان شما گروه دیگر را مسخره کنند، شاید آنها از اینها بهتر باشند؛ و نه زنانی زنان دیگر را، شاید آنان بهتر از اینان باشند؛ و یکدیگر را

احساسی و هیجانی خاص، امکان شیوع فراوان دارد. لذا توجه به برخی مبانی اخلاقی و تذکر به رعایت هنجارهای اخلاقی برای این گروه می‌تواند مفید باشد.

انگیزه‌های آزارگری مجازی

در تعالیم اسلامی، آزارگری در «خودکم‌بینی» و «ذلت نفس» ریشه دارد. فرد آزارگر خودش را نسبت به دیگران در مرتبه پایین‌تری از کمالات و فضایل می‌یابد و سعی می‌کند با توهین و تحقیر و ... حسادت خود را التیام بخشد. چنان‌که پیامبر خدا (ص) می‌فرماید: «زبون‌ترین مردم کسی است که مردم را خوار کند.» (أَدْلُّ النَّاسِ مَنْ أَهَانَ النَّاسَ - بحارالانوار ۷۵/۱۴۲/۲) و امام هادی (ع) تأکید دارند: «از شرّ کسی که خودش را سبک‌شمارد ایمن مباش» (مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَا تَأْمَنَنَّ شَرَّهُ - تحف العقول، ص ۴۸۳) دقیقاً در نقطه مقابل این افراد، مؤمنان و افراد بهره‌مند از عقل الهی قرار دارند که در هیچ حالتی راضی به آزار دیگران نیستند. از امام سجاد (ع) نقل است که: «آزار نرساندن، از کمال خرد است

و در دنیا و آخرت، مایه راحتی تن است.» (كَفَى الْأَذَى مِنَ كَمَالِ الْعَقْلِ، وَ فِيهِ رَاحَةُ الْبَدَنِ عَاجِلًا وَ آجِلًا - تحف العقول، ص ۲۸۳) و در حدیثی مشهور، پیامبر اکرم (ص) شرط مسلمانی را در امان بودن مسلمانان از دست و زبان فرد دانسته‌اند. (الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ - کنز العمال: ۷۳۸)

پس برای پیشگیری از بروز «آزارگری» در افراد باید به تقویت مؤلفه‌های «خودشناسی» و «عزت نفس» در آنان بپردازیم. انسانی که خودش را بنده‌ای از بندگان خدا بداند و فرارز و فرودهای مسیر زندگی را مشیت الهی و اسباب آزمایش و رشد خودش بشمارد، با دیگر انسان‌ها از در محبت وارد می‌شود و دردهای شخصی خودش را با انتقام گرفتن از دیگران التیام نمی‌دهد.

مواجهه اخلاقی با آزارگری مجازی

می‌دانیم که با وجود همه آموزش‌ها و پیشگیری‌ها، باز هم قلدری مجازی رخ می‌دهد. چه توصیه‌های اخلاقی برای مواجهه با انواع آزارگری‌ها در فضای مجازی وجود دارد؟ این نکته‌ها را به خاطر بسپارید و به نوجوانان هم بیاموزید:

۱- زمینه‌سازی نکنید:

هر چند درباره نقش قربانیان در قلدری مجازی نظرات مختلفی وجود دارد؛ اما احتیاط شرط عقل است و اگر می‌خواهید مورد تحقیر، تمسخر، فحاشی، تهدید و ... آزارگران قرار نگیرید بهتر است مراقب «حریم خصوصی» خودتان باشید و از حضور، برقراری ارتباط و فعالیت در گروه‌های نابهنجار پرهیز کنید. ارتباطات اینترنتی با غریبه‌ها و «دوستی‌های مجازی» که بدون توجه به امکان جعلی بودن هویت طرفین شکل می‌گیرد، از جمله زمینه‌های خطرناک برای آزار دیدن در فضای مجازی است.

از «خودافشاکاری» غیر ضروری در جمع‌های عمومی و ارتباطات خصوصی اجتناب کنید. دلیلی ندارد اسم و تصاویر واقعی، نشانی منزل و مختصات شغلی، علایق و نظرات شخصی خودتان را هر جایی بازگو کنید. این ردپاهای دیجیتال خوراک خوبی برای آزارگران فراهم می‌کند.

۳- نادیده نگیرید:

اگر در یک محفل مجازی، شاهد آزارگری دیگران هستید به هیچ وجه آن را نادیده نگیرید و متناسب با شأن و جایگاه خود در آن گروه، به آزارگر تذکر بدهید. حمایت آشکار از قربانی و راهنمایی او برای عمل به «دستورالعمل شماره ۱» هم وظیفه شماست.

اگر مزاحمت به صورت خصوصی برای شما اتفاق می‌افتد، هر چند توصیه ابتدایی همان نادیده گرفتن است، اما ادامه‌دار شدن این آزارگری باید جدی گرفته شود. اگر بی‌توجهی و مسدودسازی جواب نداد، حتماً این موضوع را با نزدیکانتان در میان بگذارید و مشورت بگیرید. البته برای طرح شکایت و دعوی قانونی در انتهای این مسیر باید مستندات قلدری مجازی را ذخیره کرده باشید.

۲- پناهگاه باشید:

به عنوان پدر، مادر یا معلم، ضروری است فرزندان و شاگردان خود را نسبت به این مشکل فراگیر مجازی آگاه کنید. همچنین در گفتگوهای صمیمانه و خصوصی به آنان اعلام کنید که همیشه می‌توانند درباره مشکلاتشان در فضای مجازی با شما حرف بزنند. بچه‌ها باید از قبل برای موقعیت‌های اضطراری آمادگی داشته باشند.

۴- نادیده بگیرد:

می‌دانیم که هدف بسیاری از پیام‌گذاران مخرب و ناشناس در صفحات عمومی که به آن‌ها ترول (Troll) یا «اوباش مجازی» گفته می‌شود، جلب توجه و منحرف کردن بحث و موضوع است. توجه نشان دادن، پاسخ دادن و وارد هرگونه بحث دو طرفه شدن با این افراد نشانه پیروزی آنان و شکست ذهنی و روانی شماست. پس بهتر است در جایی که شما مخاطب قلدری مجازی هستید، آن‌ها را کاملاً نادیده بگیرید و در صورت امکان دسترسی آن‌ها به صفحات را مسدود کنید.